

Tarján Tamás

SZEMMAGASSÁGBAN XIII.

Elég ritka dolog, hogy egy napilap ugyanarról a színházi produkcióról gyors egymásutánban két – homlokegyenest ellenkező – bírálatot közöljön. Július közepén ezt tette a Népszabadság, midőn Molnár Gál Péter nyomatékosan megdicsérte, kevéssel utóbb Orsós László Jakab "Folytatásos kritikájában" keményen megróta Halász Péternek a Merlin Színházban látható "kabaréját". A vitába nem az "igazságtévés" szándékával kapcsolódom be, sőt be sem kapcsolódom, hiszen ez nem lenne izléses attól, aki néha-néha ugyancsak színikritikusa a lapnak. De mert Halász A kínai című darabjáról beszámoltam e hasábkon, s mert az említett (angol nyelvű) spektakulum igazán nem érdektelen mű, szívesen adok hírt róla (a könyvek seregszemléje előtt). Ebből úgylis kiderül, melyik pályatársaméhoz áll közelebb a véleményem.

/A kutya meg a macska/ Halász Péter jó másfél évtizedes, és korántsem egyértelműen önkéntes száműzetés után immár három előadással tért vissza a magyar színházművészetbe. Teátrumi kultúránknak kevés nála ismertebb képviselője van a nagyvilágban. Akik amerikai színházi mindeneként könyvelik el őt, azok is tudják-sejtik, hogy magyar színész, rendező, organizátor. Az alternatív színjátszás, színházcsinálás e "guruja" hajdani színésztársának, a Merlint dirigáló Jordán Tamásnak a hívására hozta el Budapestre a Love Theatre *Piero della*

Francesca – Cabaret című produkcióját, magyar nézőkre és angol szót vágyó, de magyar színházba kívánczó turistákra egyként számítva. A trupp nacionáléját tekintve éppúgy vegyes, ahogy művészi eszménye – vagy "eszménye" is eklektikus.

A gyönyörű színpadkép (Ruud van der Akker, Jean-Michel Verret és Dominique Lagneaux munkája) reneszánsz ihletésű épület-ékszerdobozkákat sorakoztat a jätéktér két oldalán. "Térdig járnak" a díszletben a színészek, ha a színpad első harmadán mozognak; egymagasságúak nagyjából a palotákkal a középülésen; de fölélük nő, elnyeli és eltakarja őket a kulisszavilág, ha a hátsó, centrális tér-ségben van dolguk. Valóban a *játék* hangsúlyozódik, sőt a gyermekjáték: mint Halásznál oly sokszor, ebben az anakronisztikus tanmesében is szerepel kisgyerek. Ő az első színrelépő, hogy előbb egyik kezével, aztán mindkettővel, majd lábával, lábaival, s végül ötödikként a fejével is ránkó-csavargó mozgásokat imitálva - egy monoton "munkadal" ritmusára – a felnőtt társadalom kedélytelen, nyomom-

rító motorizmusát parodizálja. Táncol, hadonászik és remeg, mindenét dobálja – egyelőre nevetve, mert még gyermek.

A földi ember nagyságát hirdető reneszánsz, a humanizmus művészete a dehumanizált XX. század, a kicsiny ember fájdalmas ámulatára jelenik meg, de persze maga is kicsinyítve. Minden cselekedet, elképzelés, megvalósulás nevetséges vagy mulatságos. A nagy festő és matematikus, Piero della Francesca kiváltképp esetlenül botladozik végig a saját sorsán. A kopasz Halász hosszú parókája eleve csálén áll: a reneszánsz nem egyéb, mint a tar emberiség *főlhajzkodása*. De kilóg a... – kilóg a kobak.

Ennyiben kabaré a művészéletrajz kilenc szereplős színrevitele. A koncepcióban, a világszemlélet érdes reménytelenségében és víg pokoliságában követjük és megtapsoljuk Halászt, Halászékat. "Darab" azonban nincs, a hangulat elpang a nagy semmibe, a jelenetképek egyre kidolgozatlanabbak, a bájos sutaság a nehézkes erőlködésnek és az unalmas ismétlésnek adja át helyét. Halász, aki egy ideig karmesterként vigyázza az előadást, egyszer csak lerakja láthatatlan pálcáját, hagyja romba dőlni az egészet (és sajna úgy tesz, mintha a rombadőlés, a megcsinálhatatlanság, a művészi negyedekészség *teljes* része, lényege lenne az összeomlott és "megcsinálhatatlan" univerzumnak/. Űgyes – túlajtott – színészi magánszámok váltakoznak siralmas téblábolással. A szöveg nem nyújthat vigaszt, mert szükségképp a legprimitívebb, árnyalatlan angol nyelven fogalmazódott, hogy a nyelvekben járatlan magyar, vagy bárki más emberfia érthesse. Leginkább a képzőművészeti áthallások, azaz *átlátások*: a jelmezsugallatok, a színvilág, egy-egy koreografált mozgássor (szeretkezés) villanyoz föl.

Halász pusztá ittlétével megpezsdítette a túlságosan is szabályszerű magyar színházművészetet. Hidat vert az "előrenyomuló zsebszínházak", a jelenleg erőteljes amatőr mozgalom félprofi pillérje és a hivatásos színházművészet közé a maga köztes létével, sokszínű, soknemzetiségű tár-

sulatával. Nagy kár, hogy az *Önbizalom* és a *Cabaret* a szintén vázlatos (bár megkapó) *A kínainál* is kiérleletlenebb.

A rendező-főszereplő, gondolatköre "nagy" metaforájaként összeereszt egy kutyát és egy macskát. Azaz össze sem ereszti őket, mert a kutya pórázról viczorog (egyébként jámbor jószágnak tűnik), a macskát is ölelő karok ragadják vissza, ha közelegne a vész. A két derék állat vonítása, miákolása percekkel a nagyjelenet előtt behallatszik a terembe. Van időnk élvezni a koncertet, mert irdatlan hosszan folyik a színpad sötétjében az átdíszletezés, a készülődés a darabzáráshoz. Semmi olajozottság, semmi elegancia – és ezt nem vagyunk hajlandók mondanivalónak elfogadni. E feszengető kényszerszünetben már azt is elfeledjük, milyen szép volt, amikor a színpadról fölsziromló óriási leplet magunk röptettük fejünk fölött, e textíliával besátorozva az egész nézőteret - aztán szép közösen vissza is adogattuk a "kendőt", amíg az újra jelmez, mellékes tárgy lett. Mi meg üldögéltünk tovább a reneszánsz kabarévilágban – *leplezetlenül*.

/A színjátékos életei/ Őze Lajos nevezte és becsülte önmagát színjátékosnak. Ez a szóalak többet jelentett számára, mint a *színész*, a *színművész*. A korán elhunyt színjátékos monográfusa, *Valachi Anna* azzal nyert csatát, hogy éppen e kifejezés szemszögéből tekintett a megélt életre, az eljátszott életekre. A dokumentálás, és nem az ítékezés szándéka vezette elsősorban – így tudta elkerülni a színészpályaképek ismeretes buktatóit.

Az legfőbb bocsánatos bűn, hogy az emlékező kollégák, a családtagok néha ott is túlbecsülik Őzét, ahol nem kellene. Például talán mégsem volt a kriminalisztikai tudományok professzora, bár érdekelte a bűnözők viselkedésmechanizmusa. A nyilvánosság előtt élő és alkotó művész-személyiség portréjához még az ilyen túlzások is hozzátartoznak: jellemeznek és emlékeztetnek.

Úgy vélem, nagy nyeresége a *Hunga-Print Nyomda és Kiadó* újdonságának, hogy szerzője elsőrangú József Attila-kutató. Nem mintha Őze ihletett József Attila-tolmácsoló lett volna, hiszen idegenkedett a versmondástól. E téren alá-

becsülte képességeit, és inkább csak kivételes pillanatokban ragadta el közönségét, főleg egy Ady-költeménnyel. (A Latinovits Zoltántól kapott "legnagyobb, legcsodálatosabb jutalom", az egyforintos történetét különben sokan sokféleképp mesélik, még Őze is több változatot legendásított.) Valachi Anna József Attila-vizsgálódásai főként pszichológiai – és filozófiai – közelítésűek, és a lélektani iskolázottság Őze ifjúkori dadogásának átértésében, a gyógyulás elbeszélésében, az egész pályát kísérő heroizmus és maximalizmus láttatásában segítette a könyv íróját. Az irodalmi, irodalomtörténeti otthonosság formálja fátyolosan közvetetté, izzóan tárgyilagossá a szöveget.

Valachi Anna nem csekélyebb ítélőerőről tesz tanúbizonyságot, mint ami gyöngébb, esendőbb pillanataiban is jellemezte a szigorú Őzét. Amennyire magam ismerhettem – a Nemzeti Színházból és Gyuláról – e egyszerű színjátékost: pontosan tudta ő, hányadán áll alkoholizmusával, magánosságával, érzelmeinek szeszélyeivel, meg a súlyos, félelemes betegséggel (melyben az volt a legriasztóbb, hogy leparancsolja őt a színpadról). Tudta, de minderről csak önmagával kívánt elszámolni. Egy kissé a rejtőzködés tartotta életben; s persze a munka, a játék, a színpad, a film.

A róla szóló könyv is tudja és tudatja, mit tudott Őze Lajos. Tudott például – a rengeteg érdekes mozaik között ez a legemlékezetesebb, bár nem szakmai elem –, tudott életet menteni. A szó szoros értelmében is, nem egyszer. Őze Lajos életmentő színjátékos volt. Átmentette a maga nehéz, időről időre elrontott, betegségtől sanyargatott létezését a szent színpad küzdelmeibe. Játszott, ameddig játszhatott. S hányszor, hányszor *megmentette* a hatvanas, hetvenes, nyolcvanas években a mi életünket is, nézőkét! – amikor magunk, alakításaiba feledkezett publikum, talán nem is sejtettük, hogy lelkünket megmenteni ez az utolsó előtti, vagy az utolsó pillanat.

Erről is tanúságot tesz Valachi Anna könyve, *A színjátékos életei*.

/A parasztíró méltósága/ Augusztus 27-én még csak a hatvanharmadik születésnap-ját ünnepelte volna *Galgóczi Erzsébet* – de mert négy esztendeje halott, a közelmúltban emlékkönyvvel tisztelgett személye és életműve előtt a *Széphalom Könyvműhely*. Az érzelmi elemeket sem nélkülöző, szakszerű és olvasmányos dokumentáló válogatások mestere, *Vasy Géza* szerkesztette a kötetet, *Galgóczi Károlyné* – az egyik sógornő – közreműködésével. Némely esetlegességektől és egy-két szeplősítő sajtóhibától eltekintve ez a munka a hasonló vállalkozások legjavához tartozik. Szerény képanyag is kiegészíti, amelynek érdekességét és újszerűségét főleg a gyermek- és ifjúkori felvételek, valamint az író nő otthonainak enteriőrjei adják.

Galgóczi Erzsébet itt közölt saját írásai közül az utolsó tollvonások, egy nyílt levél sorai a legbeszédesebbek (Gyórfy Miklóshoz intézte őket, természetesen köz- és erkölcsi ügyben). Gondosan válogatott kritikai és portretizáló szemelvények veszik körül Bertha Bulcsu remek interjúját. Találunk bibliográfiai és életrajzi függeléket.

Az irodalomtörténész, és talán a szakmán kívüli érdeklődő is a levelekben leli a legtöbb tanulságot. Szabó Páléban – 1953-as datálással –, amint kétségbevonhatatlan jóhiszeműséggel és kikezdzhetetlen morális komolysággal ajánlja Galgóczinak: "élje vérévé a szocializmust", úgy léphet előre a saját útján. A "Kedves Hugom!"-mal beköszönő Veres Péter atyai intelmeiben, s ahogy a "nőíró" íróvá avatja. Szabó Magda testvéri levélbravúrjaiban, melyek "Te átok, Te vitriol, Te tömény iszonyat" megszólítással is élnek, és azt jósolják "Galgócz örökös urának": "Erzsi, én komolyan hiszem, hogy Téged egyszer valaki agyonver... Én az öszö-vetségben ismertem csak ilyen elszánt és a jó ügyért lángot fúvó egyéneket, amilyen te vagy; a legkonkrétabb rokonod, igen nemes próféta, a legkínosabb dolgokat közli állandóan: Ézsaiás."

A bibliai párhuzam mintegy kivonja Galgóczit a kötetben is sejlő vita: a *parasztíró* vagy *nem parasztíró?* kérdés

érvénye alól. Csak Gyula utal például arra, hogy maga Galgóczi is ki-kifakadt "a parasztság képviselője" minősítés vélt kicsinyítő volta, a kvázi- vagy posztnépi szerep ellen. Ám majdhogynem ugyanazon az oldalon Tamás Istvántól viszont ez olvasható; a legnagyobb dícséretként: "Galgóczi Erzsébet úgy írt, ahogyan a parasztember kapál. A parasztember, a parasztasszony, s nem a hétfélig kedvét töltő telektulajdonos – talán csak abban különbözött tőlük, hogy az ő sorai lassabban mentek. Felülbíráta a leírtakat, törölt, javított, újrakezdte, összetépte, kisimította és elégedetlen volt..."

Milyennek látjuk ma a *Fiú a kastélyból*, a *Bizonyíték nincs*, a *Közös bűn*, a *Magyar karrier* íróját? Igenis parasztírónak – aki művészértelmiségiként is a komoly és méltóságos gondolkodásmódok egyikét őrizte: a természetközeli, a józant, a szegénypártit, az igazságtevőt. Parasztírónak látjuk: örökkön prófétáló és örökkön elégedetlen parasztírónak, aki az utolsó félszázad magyar realistái között a maga *könél keményebb* lényével a kiválóak egyike volt.

/A megálmodott valóság/
 – Kétezerhatszázharminckilences számú Gárdonyi Géza úttörőcsapat, vigyázz! Középre nézz! Zászlónak tisztelegj!

Általános iskolás koromban tucatszor tucatnyi alkalommal hallottam ezt a vezényszót, álltam sután, tisztelegés nélkül, mivelhogy – ritka kivételként – nem voltam úttörő. Ezt nem kérkedésből mondom, éppenséggel nem, hiszen az úttörőélet nyári, táborozós, sátorverő szakasza nagyonis vonzott volna. Egyáltalán: csak azért bukkant föl az emlékezetem mélyéből e diákosan katonás parancs, mert *Hász Erzsébet Aranymise* című regényében szinte szó szerint rátaláltam: “-1205-ös úttörőcsapat, vigyázz! Tisztelegj!”

Talán a szubjektív motívum, a nosztalgia nélküli hirtelen visszamerengés tette, hogy ebben a pillanatban (már a könyv kétharmada táján) érttettem meg és fogadtam el azt a múltábrázolást, amelyet az első kötetes (és az én’ negyvenes nemzedékemnél jócskán fiatalabb) író az emlékezősfolyamon végigvisz. Mintha túllfüggöny mögött látná valaki az eltűnt időt, mely kétség-

telenül az ő életének ideje volt, amelyet vállal, őriz és szeret is – de amely mégiscsak rajta kívüli, távoli közeg, kritikát, néha eltaszítást kívánó. Ez a világ hemzseg a sztereotípiáktól, a formuláktól – amilyen az úttörő-vezényszó is –, kitöltik a családi és társadalmi élet állandósult fordulatai, amelyek a mondatfűzéstől a gesztusokig mindent áthatnak; amelyek egyszerre idegesítőek és vonzóak, személyesek és vadidegenek.

Hász Erzsébet – aki tudtommal a harmadik-negyedik diplomájának a megszerzésénél tart, és a művészetek közül sem az irodalom az első, melyben otthonosnak mutatkozik – a hályogkovács biztonságával írta meg ezt a nagyon egyszerűnek, ismételtetlenné tetsző, zárt regényt, a megálmodott, visszaálmodott valóság könyvét. A “széthulló” család, a finoman különös – vagy csak meghitt – nevekkel illett szereplőkör hűvös okosságú, mégis perzselő szövegben, naplószerűen szabad, de erősen konstruált tizenkét tételes műben lép elénk.

A címbeli *aranymise* ragyogó metaforikus erővel sűríti a teljesség, az áhitat, a magaslatra érkezés szakrális – és ugyanakkor földi, evilági – ideáját, azt a képzetet, amely a mesélő gyermeki, és bujtatott felnőtt énjét is delejezi. Az olvasó számára észrevétlenül válik személyes üggyé, hogy a nagybácsi megtarthatja-e aranymiséjét; s ha igen, ha nem, milyen hatással lesz az a laza familiára, s a naívan bölcs történetmondóra.

Nem véletlenül áll a mű homlokán az *Édesanyámnak* ajánlás. Főleg a nőalakok rajza emlékezetes, pedig néha el-elűnnek a sok férfifigura között, a társadalom “erősebbik”, “uralkodó” felében. Tömörségében is gyönyörű például, ahogy három nemzedék egymást táplálja, élte, jelképesen és valóságosan is: az édesanya készít reggelit az iskolás lánynak, a lány az Ómamának, aki viszont a délután hazarobogó gyerekeknek tálalja az ételt.

E pár szóba csak a mindenki számára ismerős családi kisvilág férhet bele. A *Szépirodalmi Kiadó* újdonsága erről az ösvénykérőlről rátalál a félmúlt univerzumára, arra a meg-

lehetősen sötét korszakra, amelyben mégis élt az arany képzete, s amelyben legalább a várakozás – szentség volt.

/Európa híres kertje/ E három szépen csengő, metaforikus szó a történelmi Magyarország szinonímájaként került annak a tanulmánykötetnek a címébe, amely az előszóiban "legfiatalabbnak" mondott tudomány, a történelmi ökológia tárgyköréből ölel föl tizenkét, lazán összefüggő írást. A szerkesztő, R. Várkonyi Ágnes és Kósa László Sz. Jónás Ilonával és Komoróczy Gézával együtt kezdeményezték pár esztendeje, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán azt a szemináriumsorozatot – nem is egyet –, amely/ek/nek híradása, summázata a könyv.

Az Európa híres kertje az *Orpheusz Kiadó* jóvoltából látott napvilágot. Olyan műhely tette tehát közzé, amely szinte kizárólag a költészetnek ad otthont. Bármilyen megfontolás játszott is közre, bölcs dolog, hogy e munka publikálására vállalkoztak. Hogy magam is egy metaforával éljek: akit foglalkoztat az ökológia, vagyis a környezettan, aki védelmezője, kertésze az épített és a természetes emberi környezetnek, az a második ezredvégen maga is költő. Tudniillik éppoly küzdelmes, emelkedett, sokszor magányos, de a közösségért való önkifejezés, cselekvés az övé, mint a költésé. Sokszor hasonlóképp reménytelen is – mert (ahogy egy szkeptikus, bár "zöld" barátomtól hallottam nemrég) a lírára már, a környezetvédelemre még nem figyel eléggé a napi kenyérharcba fáradt vagy illúziókba bambult ún. modern ember.

Nem lenne ildomos, ha irodalomtörténészként a környezeti régészetet, a középkorkutatást érintő, vagy a XVIII. századi erdőgazdálkodással kapcsolatos tanulmányra, a Selmecebányai Erdészeti Akadémia tevékenységére vagy az etnogeobotanika segédtudomány voltára térnék ki. E témák, címek is sejtethetik a könyv szellemi-időbeli tágasságát – nem sejtetik viszont, hogy szinte kivétel nélkül szép stílusban, közérthetően fogalmazott írásokkal találkozunk. Olyanokkal, amelyekben a toll is híven ápolta,

védte a magyar szaknyelvi szövegkörnyezetet.

Szívemhez S. Lauter Éva *Főúri kertek és reprezentáció a XVII. százaban* című eszmefuttatása, és kiváltképp Kósa László *Fürdőkultúra és természetszemlélet kapcsolata a felvilágosodástól a XX. század elejéig* című összefoglalása áll a legközelebb. Ezeknek gazdag irodalmi vetülete a kevésbé járatosak számára is ismert lehet. Hiszen például – Kósa László tanulmányánál maradván – Arany János rendszeres fürdőkúrái nélkül elképzelhetetlen a pályarajz, Mikszáth Kálmán is a jó gyógyvizek mellé ruccant ösztönte, megropogtatni palóc csigolyáit (s "innen a szomszédból" hozta többek között a *Két választás Magyarországon* egyik remek nagyepizódját, amiként Bródy Sándor is fürdők tájáról pezsgettette föl *A nap lovagja* történetét, melyben egy fiatal író és titán élete buzog, míg csak el nem tömi halálosan az erkölcsstelenség, a karriervágy, a vakvéletlen).

Bármily szívesen siklatnám is át e rövid szemlét a magam vizeire, azért persze az *Európa híres kertje* című kötet az ma-

rad, ami: értékes elméleti, szakmai hozzájárulás a történeti ökológia fiatal tudományszakjához.

/A Falanszter és az Úr között/ Sic transit gloria mundi – tartja a Pliniustól eredeztetett latin bölcsesség. Bizony, nemcsak a világ dicsősége múlik el, de – úgy tűnik – a Szép új világé is. A Brave New World, Huxley 1932-ben megjelent utópiája, vagy épp ellenutópiája egy évtizeden át volt irodalmi világszenzáció, aztán George Orwell groteszk vízióregényei elhomályosították hírnevét, még később pedig a science fiction depolitizáltabb változatai, Asimov vagy Bradbury művei törtek az élre a népszerűségi listákon.

Az író, *Aldous Leonard Huxley* kilencvenkilenc esztendeje (1894. július 26-án) született, az Oroszlán jegyében. A brit oroszlánében. Ezt a kilencvenkilencet száznak mondta egy ismerősöm – de bár csak jövőre aktuális a centenárius, mégis elővettem a jó öreg Huxley-t.

Amikor a jó öreg Huxley még fiatal volt, az angol szellemi felső tízezer tagjának szá-

mított. Nyüzsögtek a családban az írók, természettudósok, professzorok. Az ifjú literátor sokféle publicisztikai műfajjal, nagy utazásokkal kényeztette és edzette magát. A mélyen mutató- és középső ujjá közé csippentett cigarettából fújta az arisztokratikus füstöt, és kerek pápaszeme mögül firtatta a mindig némi fölényrel kezelt valóságot. Bár okossága, szépségsze, filozófáló hajlandósága főleg esszéiben csillámlott (abban a műfajban, melyben leginkább volt bátorsága tétovának lenni), hírnevét mégis a *Szép új világ*-nak köszönheti.

Ez a könyv már a szereplők nevével, Polly Trotsky, Lenina Crowne, Bernard Marx, Darwin Bonaparte, és persze a Vadember fölléptetésével elbeszéli önmaga szatirikus, swifti lényegét, társadalom- és világbírálatát. Szinnai Tivadar 1934-es magyar fordítása nyomán kiterjedt hazai kommentár-irodalma is támadt a műnek. A Huxley-jelenségről Hamvas Bélától Németh Andorig sokan írtak.

Madách Imre országában nem is volt túl nehéz észrevenni, hogy az ideológiai diktatúrának, a technika rémuralmának, az úgynevezett "szurrogátumok" magnetizmusának engedelmessé elképzelt társadalom *Az ember tragédiája* tizenkettedik színe, a Falanszter után következhetne, mint "XII/a". Arra ritkábban esett hangsúly, hogy szemlélhetnénk e reális fantazmagóriát "visszafelé" is: a tizenharmadik szín, az Úr felől. (Huxley egyébként élete későbbi évtizedeiben, már Amerikába távozván, a gyógyszerek keltette aktív kábultság tanulmányozásában, a misztikum, a keleti filozófiák remélt éleslátásban kereste az űrt, a lélek benti végtelenjét.)

Szerb Antal, fenntartásait is finoman kitergetve, világirodalomtörténetében a modern angol próza legnagyobb mesterének nevezte az író, aki úgymond "magas rendű igénytelenségével" hat az olvasóra. Azzal, hogy már nincs is mondandója a világ (értsd: a szép új világot melengető világ...) számára. Szerb hozzáteszi: az író alteregóhősei körül "fölvonul a kor egész szellemi állatkertje". Ez a láttató kifejezés valószínűleg Németh László évtizeddel korábbi, s

még a *Point Counter Point* (ma használatos címén: a *Pont és ellenpont*) kötetre vonatkozó észleletéből szivárgott át. Ő tartotta "furcsa állatkert-igazgatónak", a kor minden világnézetét a megértés ketrecébe összeterelelőnek – s így végülis meggyőződés nélkülinek – az allegorizálás e virtuózát.

Frissen újraolvasva a *Szép új világot*: nem kelti jelenléte könyv benyomását. Szellemesebb, mint amilyen mély. Némi elfogultságunk azt mondatja: Huxley "évfolyamtársa", az éppen mostanában kilencvenkilenc éves (1894. október 18-án született) Déry Tibor maradandóbbat alkotott (persze a fasizmus és a kommunizmus újabb évtizedeinek tapasztalataival a háta mögött) a *G.A. úr X-*

ben című utópia lapjain. De azért ne feledjük el a nagy vilárendszer-váltás morájában sem a változatlanul időszerű Aldous Leonard Huxley nevét: tizenöt évvel 1917 után, egy esztendővel 1933 előtt híres regényének főszereplője, a démonikus Világigazgató ellen próbálta izgatni a szerinte igazgathatatlan, igazíthatatlan, nevetséges világot.

Szabados Árpád: *Térdelő* (litográfia)